

Suomen nuorisovaltuustojen liiton lausunto soteuudistuksesta hallintovaliokunnalle 10.3.2021

Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

Suomen nuorisovaltuustojen liitto ry toimii Suomen nuorisovaltuustojen ja muiden vastaavien nuorten vaikuttajaryhmien edunvalvonta-, palvelu- ja yhteistyöjärjestönä. Nuva ry. edistää nuorisovaltuustojen asemaa ja parantaa nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa.

Kiitämme valiokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikkoasiasta. Lakiesitystä kommentoimme nuorten osallisuuden ja opiskeluhuollon osalta.

Tiiviisti:

- Esityksen peruseriaatteet ovat onnistuneita ja uudistus onnistuessaan lisää alueellista tasa-arvoa etenkin nuorille kohdistettujen palvelujen osalta.
- Esitys hyvinvointialueista parantaa demokratiaa siitä näkökulmasta, että hyvinvointialueen päätöksentekijät valitaan vaaleilla.
- Esityksen vahvuus on, että lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuus voi parantua hyvinvointialueiden myötä, etenkin harvaan asutuilla alueilla.
- Kiitämme erityisesti siitä, että lakiluonnoksessa linjataan hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen perustamisesta. Nykyisellään luonnos ei kuitenkaan takaa hyvinvointialueiden nuorisovaltuustoille puhe- ja läsnäolo-oikeutta hyvinvointialueen vaikuttajatoimielimiin, vaan jättää harkintavallan hyvinvointialueelle. Lain tulee taata nuorisovaltuustoille puhe- ja läsnäolo-oikeus hyvinvointialueen kaikkiin toimielimiin (pl. tarkastus- ja vaalilautakunta).

- Emme kannata koulupsykologi- ja kuraattoripalveluiden siirtoa hyvinvointialueille. Siirto aiheuttaisi nuorten kannalta olennaisten palveluiden jakautuminen kahdelle eri toimijalle, joka katkaisee luontaisen siteen kouluympäristöön.
- Uusi hyvinvointialueiden rakenne vaatii panostuksia demokratiakasvatukseen sekä selkeitä toimia nuorten osallisuuden edistämiseksi. Hyvinvointialueiden ei pidä olla suljettu hallinnontaso, vaan osallisuusmyönteinen demokratiatyön mahdollistaja.

Nuorten osallisuus ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustot

Liitto pitää hyvänä, että lakiluonnos linjaa hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen perustamisesta sekä niiden toimintaresurssien turvaamisesta. Nykyisellään lakiluonnos ei kuitenkaan takaa hyvinvointialueiden nuorisovaltuustoille puhe- ja läsnäolo-oikeutta hyvinvointialueiden vaikuttajatoimielimiin, vaan hyvinvointialue voi puhe- ja läsnäolo-oikeuden halutessaan myöntää. Tämä voi pahimmillaan eriyttää nuorten vaikutusmahdollisuuksia eri hyvinvointialueilla. On tärkeää, että hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen vaikutusmahdollisuudet taataan kaikilla päätöksenteon tasoilla. Tästä syystä hyvinvointialueiden nuorisovaltuustoille tulee myöntää puhe- ja läsnäolo-oikeus kaikkiin hyvinvointialueiden vaikuttajatoimielimiin. Nuoret, alle 18-vuotiaat ovat ainoa ryhmä, jotka eivät voi itse asettua ehdolle vaaleissa tai äänestää edustajaansa hyvinvointialueen valtuustoon, joten nuorisovaltuuston puhe- ja läsnäolo-oikeus on perusteltua.

Lakiluonnoksen 32§ 2 momentissa hyvinvointialueen nuorisovaltuuston vaikutusmahdollisuuksista linjataan seuraavasti: "Nuorisovaltuuston edustajalle on mahdollista antaa myös läsnäolo- ja puheoikeus toimielinten, kuten esimerkiksi valtuuston ja lautakuntien kokouksiin, mikä parantaa tiedonkulkua ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia." Tästä syystä Nuva ry. esittää että lakiesityksen 32§ 2 momenttiin on lisättävä velvoittavuutta ja linjattava, että hyvinvointialueiden tulee myöntää läsnäolo- ja puheoikeus hyvinvointialueen nuorisovaltuustoille hyvinvointialueiden vaikuttajatoimielimiin.

Lisäksi on tärkeää, että hyvinvointialueen nuorisovaltuustojen jäsenistön tulee koostua kunnallisten nuorisovaltuustojen tai muiden vastaavien vaikuttajaryhmien jäsenistä. Tällä taataan edustus kaikista kuntatason nuorisovaltuustoista, alueellinen tasa-arvo sekä vuorovaikutus hyvinvointialueen sekä kunnallisten nuorisovaltuustojen välillä. Lisäksi, kun nuorisovaltuustoja valitaan on tärkeää huomioida eri lapsiryhmien osallistumismahdollisuudet. Tässä

linjauksessa on myös lisättävä velvoittavuutta ja se tulee kirjata lain 32§ 1 momenttiin.

Hyvinvointialueiden nuorisovaltuustoille tulee tarjota riittävät resurssit vaikuttaa hyvinvointialueen hallintoon. Nuorisovaltuustojen tehtäväkenttä hyvinvointialueilla määritellään laajaksi ja se ulottuisi kaikkiin toimintoihin, joilla on merkitystä nuorten heidän elinolosuhteidensa ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. On ensisijaisen tärkeää, että nuorisovaltuustojen resurssit ja toimintaedellytykset turvataan. Tämä tarkoittaa, että jokaiselle hyvinvointialueen nuorisovaltuustolle tulee myöntää riittävä määräraha toimintaansa. Tämä on hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen itsenäisen toiminnan edellytys, jotta nuorisovaltuustot voivat aidosti tavoittaa laajan hyvinvointialueilla alueen nuoria ja kuulla heitä. Riskinä on, että hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen mahdollisuuden ylläpitää toimintaansa turvataan näennäisesti, mutta niille ei taata reaalisia mahdollisuuksia toteuttaa niiden tehtäviä ja toimintaa eli toimia linkkinä hyvinvointialueiden nuorten ja päättäjien välillä sekä tuoda hyvinvointialueiden päätöksentekoon nuorten ääni. Uudistuksessa on myös huomioitava jo olemassaolevat hyvinvointialueiden nuorisovaltuustot ja tulee välttää päällekkäisten nuorten vaikuttajaryhmien syntymistä. Jo olemassa olevat hyvinvointialueiden nuorisovaltuustot tarjoavat toimivia ratkaisuja ja hyviä käytänteitä, jotka uudistuksessa on otettava huomioon.

Nuorisovaltuustojen kohdalla on tärkeää, että paikallisten ja hyvinvointialuettason nuorisovaltuustojen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön panostetaan. Tämä mahdollistetaan esimerkiksi sillä, että hyvinvointialueen nuorisovaltuustojen jäsenet valitaan kunnallista nuorisovaltuustoista. Nuorten kuuleminen ja osallistaminen kaikilla hallinnon tasoilla lisää nuorten hyvinvointia.

Tärkeää on myös, että nuoria osallistetaan ja kuullaan laajasti erilaisin keinoin. Nuoret eivät ole yksi kollektiivi, vaan jokaisella nuorella on omat kiinnostuksen kohteet sekä tavat vaikuttaa. Hyvinvointialueiden tulisi osallistaa ja kuulla nuoria monin erilaisin keinoin ja ottaa käyttöön esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin käytäntöjä, yhteiskehittämistä, kansalaisraateja sekä monipuolisia digitaalisia nuorten kuulemismenetelmiä. Erilaiset kuulemismenetelmät edistävät hyvinvointialueiden nuorten yhdenvertaisuutta. On myös huomioitava, että monet osallistumiskeinot eivät nykyisin tavoita tehokkaasti nuoria, joten uusia keinoja on rohkeasti kokeiltava.

Lisäksi hyvinvointialueen valtuustovaalien kohdalla on olemassa riski, että äänestysaktiivisuus jää matalaksi. Erityisesti tämä riski on olemassa nuorten kohdalla. Hyvinvointialueen valtuustovaaleissa tulee panostaa

demokratiakasvatukseen sekä panostaa erityisesti nuorten osallisuuteen, jotta nuorten äänestysaktiivisuus on muiden ikäryhmien tasolla hyvinvointialueen valtuustovaaleissa.

Osallisuuden kehitys vaatii demokratiakasvatusta

Uuden hallinnon ja päätöksenteon tason tulee taata riittävät ja kuntalain kanssa yhdenmukaiset demokratiaoikeudet hyvinvointialueen asukkaille. Esitys parantaa demokratiaa siitä näkökulmasta, että hyvinvointialueen päätöksentekijät valitaan vaaleilla. Nykytilanteessa esimerkiksi erilaisten kuntayhtymien päätöksenteosta vastanneet valtuutetut on valittu kuntapäätäjien toimesta, jolloin kansanvaltaisuus on ollut vain välillistä. Lisäksi luonnoksessa esitetyt hyvinvointialueiden asukkaiden osallistumisoikeudet ovat pääasiassa kattavia.

Lakiluonnoksessa osallisuutta ja demokratiaa on lähestytty kiitettävän laajasta näkökulmasta. Hyvinvointialueiden asukkaita osallistetaan ja kuullaan erilaisin keinoin. Lisäksi luonnoksessa on hyvää, että siinä huomioidaan vahvasti eri ryhmien yhdenvertainen asema osallistumisessa, joka vahvistaa demokratiaa ja hyvinvointialueen asukkaiden välistä yhdenvertaisuutta. On tärkeää, että hyvinvointialueen edustuksellista demokratiaa tuetaan suoran demokratian keinoin, sillä on olemassa riski, että uudenlaisten vaalien äänestysaktiivisuus jää matalaksi ja, että aktiivisuus eriytyy eri ihmisryhmien välillä. Erityinen riski tämä on nuorten kohdalla, joilla on alhaisempi äänestysaktiivisuus järjestäen kaikissa vaaleissa kuin muilla ikäryhmillä. Sen vuoksi hyvinvointialueilla on panostettava erityisesti nuorten osallisuuden kehittämiseen ja äänestysaktiivisuuden tasoon.

Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on arvioitava ja kehitettävä vastaamaan hyvinvointialueen haasteisiin. Uusi rakenne vaatii panostuksia demokratiakasvatukseen sekä selkeitä toimia nuorten osallisuuden lisäämiseksi. Hyvinvointialueiden ei pidä olla suljettu hallinnon taso, vaan osallisuusmyönteinen demokratiatyön mahdollistaja. Erityisen tärkeää on panostaa nuorten osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin, jotta nuorilla olisi aito mahdollisuus vaikuttaa uudella hallinnon tasolla, sillä jokainen hyvinvointialueen päätös vaikuttaa nuoriin.

Huolta herättää kuitenkin osallistumiskeinojen pirstaleisuus ja riskinä on, että vaikutusmahdollisuudet tulevat poikkeamaan eri hyvinvointialueiden välillä. Jokaisen hyvinvointialueen tulisi laatia osallisuusohjelma tai sisällyttää sellainen osaksi poikkihallinnollista ohjelmaa. On myös huomioitava, että esitetyt osallistumiskeinot eivät jää vain näennäisdemokraattisiksi. Suomen

Nuorisovaltuustojen Liitto ry pitää hyvänä, että luonnoksessa esimerkiksi linjataan hyvinvointialueen neuvoo-antavasta kansanäänestyksestä, mutta kantaa huolta siitä, että erityisesti suurilla hyvinvointialueilla tarvittava määrä kannatusta on suuri. Hyvinvointialueen asukkailla tulee olla mahdollisuus matalan kynnyksen osallistumiseen ja erilaisia kevytosallistumisen keinoja on hyödynnettävä. Hyvinvointialueen on myös luotava toimivat puitteet asiakasosallisuudelle sote-palveluissa, jotta hyvinvointialueiden asukkaat pääsevät vaikuttamaan heidän käyttämiinsä palveluihin. Demokratia on nähtävä hyvinvointialueilla laajasti, edustuksellisen ja muiden demokratiakeinojen kattavana yhdistelmänä.

Opiskeluhuollon kuraattorien ja psykologien siirto hyvinvointialueille asettaa opiskelijoiden palvelut vaaraan

Esitetyssä mallissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuu jakaantuu kuntien ja hyvinvointialueiden välille, joka asettaa eri hallinnon tasoille haasteita. Tämä näkyy erityisesti nuorten palveluissa, kun nuorten kannalta oleelliset sivistyspalvelut ja nuorisotyö ovat jatkossa kuntien vastuulla ja sote-palvelut ja opiskelijahuolto taas hyvinvointialueiden vastuulla. Hyvinvointialueiden ja kuntien väliseen yhteistyöhön on panostettava.

Ilmaisemme huolen siitä, että uudistuksen jälkeen opetustoimen ja hyvinvointialueiden välisiä rakenteita ei saada sujuviksi, vaan opiskeluhoito irtaantuu kouluympäristön ulkopuoliseksi sotepalveluksi. Näkemyksemme mukaan nykyjärjestelmää korjaamalla saadaan parempia tuloksia opiskelijoiden hyvinvoinnin kannalta.

Onkin hyvä, että lakiesitystä on paranneltu ensimmäisen lausuntokierroksen pohjalta ja painotettu sitä, että opiskeluhuollon palvelut toteutetaan jatkossakin lähipalveluina koulujen ja oppilaitosten yhteydessä. Silti esitystä parempi ratkaisu olisi, että psykologi- ja kuraattoripalvelut olisivat jatkossakin kuntien järjestämisvastuulla.

Helsingissä 8.3.2021

Hanna Kivimäki

Pääsihteeri

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto ry

Lisätietoja:

pääsihteeri Hanna Kivimäki, 044 33 111 94, hanna.kivimaki@nuva.fi